

**Hayat Bilgisi (1-3. sınıf)
Öğretim Programlarında Yer
Alan Kazanımların
Demokrasinin Temel İlke ve
Değerleri Açısından
İncelenmesi¹**

**Examination of Outcomes in Social
Studies (1-3rd Class) Curriculum
in Terms of The Basic Principles
and Values of Democracy**

Perihan ŞARA HÜRSOY²
Doğan YALÇIN³
Mine BIYIK⁴
Muhammed Mustafa ÖZBEK⁵
doi: 10.38089/iperj.2023.137

Geliş Tarihi: 30.03.2023

Kabul Tarihi: 28.07.2023

Yayınlanma Tarihi: 31.07.2023

Özet: Araştırmada hayat bilgisi dersi öğretim programında bulunan kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre belirlenmesi ve incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Öğretim programında yer alan kazanımlar, ders içerikleri ve ders kitapları beraber göz önünde bulundurularak demokrasinin temel ilke ve değerleri açısından betimsel analiz ile incelenmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak, hayat bilgisi öğretim programı ve 2021-2022 eğitim-öğretim yılında ilkökul birinci, ikinci ve üçüncü sınıf hayat bilgisi ders kitaplarından yararlanılmıştır. Hayat bilgisi öğretim programında demokrasi ile ilgili tespit edilen kazanımlar incelendiğinde, birinci sınıf düzeyinde 18, ikinci sınıf düzeyinde 15, üçüncü sınıfta 17 kazanım olmak üzere toplam 50 kazanımın mevcut olduğu görülmektedir. İnceleme sonucunda, demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili en fazla orana (%38) sahip sınıf seviyesinin üçüncü sınıfta olduğu tespit edilmiştir. Üniteler açısından ise, en fazla “Okulumuzda Hayat” (21 kazanım) ünitesinde demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili kazanımlar bulunmaktadır. Hayat bilgisi öğretim programında demokrasi ile ilgili en çok “saygı” ve “hoşgörü” değerine; temel ilke olarak da en çok “katılım”, “hukuk devleti”, “halk egemenliği” ilkelerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca demokrasi ile ilgili kazanımlarda “seçme-seçilme hakkı”, “eşitlik”, “çatışma ve uzlaşma”, “özgürlük”, “insan odaklılık” gibi temel ilkelere de sınırlı şekilde yer verilmektedir. Üç sınıf düzeyi için, demokrasinin temel ilke ve değerleri açısından ünitelerde süreklilik durumu incelendiğinde ikinci sınıfta yer alan “Doğada Hayat” ünitesi hariç tüm ünitelerde süreklilik sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, demokrasinin temel ilke ve değerleri, hayat bilgisi dersi öğretim programı.

Abstract: The goal of the research is to identify and evaluate the learning outcomes in the social studies course curriculum considering democratic values and guiding principles. In the research, document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used. The achievements in the curriculum were examined with descriptive analysis in terms of the basic principles and values of democracy, considering the course contents and textbooks together. The study's data gathering instruments included the life studies curriculum and the first, second, and third grade social studies textbooks for the 2021–2022 school year. There are 50 acquisitions in the social studies curriculum that are related to democracy, including 18 at the first grade level, 15 at the second grade level, and 17 at the third grade level. As a result of the examination, it was decided that the course level with the most noteworthy rate (38%) related to the essential standards and values of vote based system was within the third course. In terms of units, there are picks up related to the essential principles and values of majority rule government within the unit “Life in Our School” (21 acquisitions) at most. The values of “regard” and “resilience” related to majority rule government within the social considers educational programs. It was concluded that the standards of “cooperation”, “state of law” and “popular sovereignty” were mostly included as the essential guideline. In expansion, fundamental standards such as “the right to vote”, “balance”, “struggle and compromise”, “opportunity” and “people-orientedness” are too limitedly included within the picks up related to vote based system. For three review levels, when the coherence of the units is inspected in terms of the essential standards and values of popular government, progression has been guaranteed in all units, but for the “Life in Nature” unit within the moment review.

Key Words: Democracy, basic principles and values of democracy, social studies curriculum.

¹ Bu çalışma 6. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumunda (USEAS, 2022) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkiye perihan.sara@usak.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7191-2582>

³ Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye fvgrmdgn@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6645-8434>

⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye minebiyik0@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7387-9579>

⁵ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye sentooki@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8224-7781>

Giriş

Demokrasi tanım olarak içinde iki kavram barındırır. Halk için “demos”, egemenlik için “kratos” anlamına gelen Antik Yunan kökenli bir kavramdır. Bu noktadan hareketle halkın egemenliği, yönetimde egemen olan halk anlamına gelir. Bu tanımlama ve durum günümüzde sadece toplumun yönetim anlayışını yansıtmakla kalmayıp, toplumun günlük yaşantıları ile de ilişkilidir (Dewey, 2010). Tanilli (1996) demokrasiyi, monarşik krallık veya diktatörlük yerine devletin halkın egemenliği ile yönetilmesi olarak tanımlar. Öte yandan demokrasi sadece yönetim biçimi değildir. Günlük yaşamdaki özgürlükleri de kapsar. Günlük yaşamdaki özgürlükler bazen çıkar çatışmalarına dönüşebilir. Demokratik bir yaşamla da bu çatışmalar, adalet anlayışı ve kurallara uygun olarak uzlaşma ile çözülebilmektedir. Demokrasi; bir yaşam biçimi olarak insanlara eşit davranmayı, insana saygıyı temel alarak insan haklarını güvenceye alan bir özgürlükler sistemidir (Sağlam, 2020). Tilly (2004), demokrasiyi; yönetim birimleri ve yöneten kişilerin topluma yakınlığı, toplumla yöneten personel, kaynak ve politikaların birbirine olan bağımlılığı, yönetim birimlerinin keyfi uygulamalarından toplumun ve azınlıkların korunması olarak tanımlamaktadır.

Akar ve Yalçın'a (2017) göre demokrasi iki boyutludur. Yönetim boyutu (yasama, yürütme, yargı, basın ve ifade özgürlüğü, denetim mekanizması ...) temel demokratik ilkelere dayanan boyuttur. Diğer boyut, bireysel hak ve özgürlüklere yöneliktir. Demokratik toplumlarda bu hak ve özgürlükler çeşitli inanç, kültürler, etnik unsurlar, her anlamda farklılıklara saygı gösterme, çok kültürlülük gibi unsurlara dayanmaktadır. Demokrasinin varlığını sürdürebilmesi için; sınıfsal yapının ortadan kaldırılması, siyasi katılımın genişletilmesi ve eşitlenmesi, kolektif kontrol mekanizmalarının artırılması, keyfi güç kullanımının sınırlandırılması, seçme ve seçilme hakkının bulunması, eğitim düzeyinin artırılması ve sivil toplumun güçlendirilmesi gerekmektedir (Tilly, 2004).

Demokrasi, halkın egemenliğine dayanan, insanların hak ve özgürlüklerini herhangi bir çıkar çatışması gözetmeksizin güvence altına alan, insana saygıyı temel alarak yönetenlerin keyfi uygulamalarından uzak olan bir yönetim biçimi olarak da tanımlanabilir. Demokrasi insanı özgürleştirmenin yanı sıra onun bağımsız bir birey olarak karar almasını sağlar. Toplum bireyin içindeki yerini, kişiliğini, kimliğini kendi seçimleriyle belirlemesine yardımcı olur. Böylece insan, demokrasi sayesinde yaşadığı toplumla ve kendisiyle daha barışık olur, özgür hisseder (Karpas, 2010). Dahl'a (2015) göre, demokrasi insanlara etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, kültürel bir anlayış kazandırma, önemli konuların gündeme alınması konusunda kontrol sahibi olma gibi fırsatlar sunmaktadır.

Demokrasinin araç değil amaç olabilmesi için, toplumun belirli bir eğitim ve yaşam düzeyine ulaşmış olması gerekmektedir (Duverger, 1965). Eğitimin, toplumda demokrasi kültürünün gelişmesi ve sürdürülebilmesi için belli bir gücü bulunmaktadır. Demokratik bir toplumda demokrasinin dönüşümü ve değişimi için bu güç gereklidir. Demokrasi kültürünün gelişebilmesi için eğitim ile desteklenmesi gerekmektedir (Ersoy, 2022). Demokratik olan yönetim biçimleri de kendi yapı ve özelliklerine uygun olan bir eğitim yapısı ile gelişerek süreklilik kazanmaktadır (Maboçoğlu, 1999).

1.1. Demokrasinin İlkeleri

Yapılan tanımlar göz önünde bulundurulduğunda ve alan yazın tarandığında demokrasinin temel ilkelerinin belli bir sınıflandırılmaya dayandırılmadığı görülmektedir. Demokrasi ilkelerinin incelenen alanlara göre (hukuk, eğitim...) farklılaşabildiği ve daha öznel yorumlara açık olduğu söylenebilir. Örneğin, eski Yunanlıların ilk demokrasi uygulamalarında, demokrasinin bazı temel ilkelerinin, “*tek kişinin egemenliğinin reddedilmesi, özgürlük ilkesi, çoğunluğun oyları, kanunlara saygı*” olduğu görülmektedir (Tanilli, 1996). Demir'e (2010) göre ise demokrasinin temel ilkeleri “*özgürlük, eşitlik, siyasal temsil ve siyasal katılım*”dır. Mayo da (1960) seçilenlerin halk tarafından kontrolü, siyasal eşitlik, halk egemenliği, çoğunluğun kararı, düşünce çatışmalarının kaçınılmazlığı, hoşgörü, uzlaşma ve tartışmaların barışçıl yollardan çözümlenmesi ilkelerini belirtmiştir. Ancak Erol (2015) bu ilkeleri sosyal bilgiler dersi açısından incelemeye çalışmıştır. Erol'a (2015) göre demokrasi, “*milli egemenlik, katılım, özgürlük, eşitlik, seçme ve seçilme hakkı, çoğulculuk, çoğunluk, hoşgörü, hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı*” ilkelerini içinde barındırır. Literatürde, farklı ilke ve değerler yer alsada da özgürlük ve eşitlik kavramları neredeyse başattır. Thomassen (1995), özellikle özgürlük ve eşitlik kavramlarının, her türlü demokrasi anlayışında esas olduğunu belirtmiştir. Elahi ve Danopoulos (2004)

da eşitlik ve özgürlük kavramını temel ilke olarak ele almıştır. Onlara göre eşitlik, egemenlik ve özgürlüğün ortak özelliği seçmene karşı atıfta bulunmalarıdır. Bu nedenle “eşitlik, egemenlik ve özgürlük” demokrasinin ilkesi, öncülü ve hedefi olarak ifade edilebilecek üç temel özelliiktir.

Görsel 1: Demokrasinin Temel İlkeleri (Erol, 2015).

Görsel 1’de demokrasinin temel ilkeleri halk egemenliği, katılım, özgürlük, eşitlik, çoğulculuk, seçme ve seçilme hakkı, hoşgörü, hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı, çoğunluk olarak görülmektedir (Erol, 2015).

1.2. Demokratik Değerler

Eğitim, çevresinde yaşanan değişim ve gelişimlerden etkilenen açık bir sistem olduğu için, bu sistemin en önemli işlevlerinden biri de demokratik tutum ve davranışlar göstererek, demokrasiye inanan, demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak kabul eden bireyler yetiştirmektir (Yağcı, 1998). Demokrasi ile eğitim arasında bir etkileşim bulunmaktadır. Eğitim süreçleri bireylerde demokratik değerlerin kazandırılmasında olumlu etkiler yaratır. Demokratik değerler, demokratik bir sistemin işleyişi ile ortaya çıkar ve o sistemi etkiler. Bu yüzden de demokratik değerler demokratik olan yönetimlerin değerlendirilmesinde önemlidir (Özer, 1996). Demokratik değerler toplumun ihtiyacına göre, demokratik bir şekilde verilmelidir. Bu değerler ile donatılan vatandaşlar, değerleri yaşam biçimi olarak görecektir, demokratik tutum ve davranışlara sahip olarak toplumun fikir yapısı ve değerlerini etkileyecektir (Çırak, 2019). Kınal ve Işık’ın (2003) yaptıkları çalışmada demokratik değerleri; adalet, özgüven, sorumluluk, hoşgörü, barış, mükemmellik, eşitlik, iyiyi arayış, yaşama saygı, iş birliği, özgürlük, duyarlılık, farklılıkları kabul, gelişim, güvenlik, barış, etkililik, olarak sıralamışlardır. Ülkemizde demokrasi ve insan hakları dersi öğretim programında değerler; eşitlik, özgürlük, adalet, hoşgörü, farklılıklara saygı, etik değerlere bağlılık, sorumluluk, özsaygı, barış, sevgi, insan onuru,

vatanserverlik, yardımseverlik, milli ve manevi değerlere duyarlı olma, evrensel değerlere duyarlı olma, dayanışma olarak belirlenmiştir (MEB, 2013). Çırak (2019) yapmış olduğu çalışmada Avustralya'daki demokratik değerleri belirlemiştir. Bunlar da: etik olma, dürüstlük, özgürlük, kapsama ve güven, özen, saygı, sorumluluk, sosyal adalet, mükemmellik, tolerans ve anlayıştır. Uygun ve Engin (2014) alan yazında geçen demokratik değerlerden farklılıklara saygı, iş birliği, özgüven ve adil olma değerlerini kapsayan bir ölçek geliştirmişlerdir.

Demokratik bir toplumun oluşması için demokrasiyi öncelik gören ve demokratik olan bir eğitim sistemi gerekmektedir. Demokratik eğitimde önemli olan noktalar, öğrencilerin demokratik süreçlere katılabilmeleri için gerekli bilgi ve beceriler ile donatılmasıdır. Okullar, demokrasi kavramı altındaki değer ve anlayışları öğrencilere kazandırarak istedik bir toplum oluşturma görevini yerine getirmektedir (Erdem ve Eğmir, 2020). Çeşitlilik içeren bir toplumda demokratik bir yaşam için vatandaşları eğiten ideal yer okullardır. Buralar farklı çocukların bir araya geldikleri yerlerdir. Okullar; çocuklar sevsin ya da sevmesin kamu yaşamı için gerekli nezaket, hoşgörü, saygı, adalet duygusu ve beceri geliştirmelerine yardımcı olur (Parker, 2002, s.160).

Okullarda, ilkokul dönemindeki öğrencilere temel bilgi, beceri ve değerler kazandırmayı amaçlayan hayat bilgisi dersi öğretim programında da 10 kök değer belirlenmiştir. Bunlar: Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanserverlik ve yardımseverliktir (MEB, 2018). Öğretim programının demokrasinin temel ilke ve değerlerinin hayatın kendisi olan hayat bilgisi dersi kazanımlarında ne düzeyde bulunduğunu belirlemek hem akademik çevrede hem de uygulamada sınıf öğretmeni olan araştırmacılar açısından önemli görülmektedir. Demokrasiyi inşa etmede aileler, akranlar, eğitimciler, şirketler ve medya sorumludur. Ancak eğitimciler demokrasinin birincil temsilcileridir. Çünkü demokratik yaşam altın ya da su gibi doğada verilmez (Parker, 2002).

Demokrasi kavramını günümüzde öğrencilere aktarmada öğrenciler için en önemli rehber, aile ve okuldur. Okul çağına başlayan çocuklar için ise aile-okul koordinasyonun sağlanmasıyla bu durum devam eder. Çocukların demokrasi kavramını içselleştirebilmesi için okulda aldıkları eğitimi, etkinlik ve uygulamalarla, örnek olay ya da drama canlandırmalarıyla, yaşayarak öğrenme yoluyla deneyimlemesi önemlidir. Bu yüzden Dünder ve Ekici'ye (2018) göre, eğitim programlarında demokrasiye daha çok yer verilmelidir, programlar bu duruma dikkat edilerek hazırlanmalıdır. Bununla beraber, eğitim programında hedefler belirlenirken bireysel farklılıklar dikkate alınmazsa bu eğitimdeki fırsat eşitliğini zedeler, tüm bireylerin düzeyi aynı kabul edildiğinde ise hem eğitsel hem de demokratik olmayan bir durum oluşmaktadır (Hotaman, 2010).

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Programların düzenlenmesinde, öğretim faaliyetlerinde kazanımların ve kavramların öğrencilere aktarılmasında yardımcı olan bir diğer etken de ders kitaplarıdır. Demokrasi kavramını öğrencilere aktarmada Hayat bilgisi dersine önemli görevler düşmektedir. Bu çalışmada Hayat bilgisi dersi kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Hayat bilgisi programında (1-3) yer alan demokrasi ile ilgili kazanımlar nelerdir?
- Hayat bilgisi programında yer alan demokrasi ile ilgili kazanımlar demokrasinin hangi temel ilke ve değerleri ile ilgilidir?
- Demokrasinin temel ilke ve değerleriyle ilgili kazanımların sınıf düzeylerine göre dağılımı nasıldır?
- Demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili kazanımlar ünite dağılımına göre nasıldır?
- Demokrasinin temel ilke ve değerlerinin sınıf düzeylerine göre devamlılığı nasıldır?

Alan yazında demokrasi ile ilgili çalışmaların genellikle daha üst düzey sınıflarda ya da vatandaşlık eğitimi dersinde yer aldığı görülmektedir (Dünder ve Ekici, 2018; Erol, 2015; Gömleksiz ve Kılıncı, 2013). Türkiye'deki demokrasi eğitimi alanında yapılan araştırmalara bakıldığında, demokrasi eğitiminin en fazla vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi, sosyal bilgiler dersi ve değerler konuları ile ilişkilendirildiği tespit edilmiştir (Kuş ve Yakar, 2017). Hayat bilgisi dersi ve demokrasi kavramının incelendiği çalışmalar az sayıdadır (Baysal, 2009; Bektaş, 2013). Hayat bilgisi dersi gerek mihver ders

olması gerek demokrasi kavramının kazandırılmasında ilk basamak niteliği taşıması bakımından oldukça önemlidir. Bu çalışma, hayat bilgisi dersi kapsamında yapılacak araştırmalara veri kaynağı olması açısından önem taşımaktadır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Tüm denetim gelim yaklaşımıyla betimsel analiz kullanılmıştır. Doküman analizinde eğitim alanında ders kitapları, program yönergeleri, öğretmen ve öğrenci ders kitapları ve planları incelenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırmada ders kitapları ve hayat bilgisi programındaki demokrasi ile ilgili kazanımlar incelenmiştir.

2.1. Veri Kaynakları

Araştırma verileri dokümanlar aracılığı ile toplanmıştır. Bu dokümanlar 2018 yılı Hayat bilgisi dersi 1-3. sınıflar öğretim programlarıdır. Programların kazanımlarından ve kazanımlara ait açıklamalarından yararlanılmıştır. Ayrıca kazanımların, demokrasi kavramı ile ilişkisini daha net ortaya koyabilmek için ilkökul 1 ve 3. sınıf (Pasifik Yayıncılık), 2. sınıf (Yıldırım Yayıncılık) Hayat bilgisi ders kitapları incelenmiştir. Öğretim programlarına Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın internet adresinden, kitaplara ise internet üzerinden erişilmiştir.

2.2. Tutarlılık Çalışmaları

Bu çalışmada demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler açısından sınıflandırma yapılırken temel eğitim alanında altı, program geliştirme alanında bir, sosyal bilgiler eğitiminde bir, hukuk alanında bir uzman kişi olmak üzere toplam dokuz uzmanın görüşü alınmıştır. Demokrasinin temel ilke ve değerleri literatürden hareketle tek bir sınıflamaya dayandırılmadığı için farklı uzmanlık alanlarından kişiler ile fikir birliğine dayanan ilke ve değerler, ortak görüşü yansıtacak şekilde kazanımlarla ilişkilendirilmiştir. Araştırmada kodlayıcılar bir araya gelerek benzer ve farklı kodlar tartışılmış, tartışmalarda kodların açıklamaları ve örnekleri göz önünde bulundurularak kazanımlar değerlendirilmiştir. Yapılan tartışmalardan sonra araştırmacıların her biri ile fikir birliğine varılarak kodlara nihai şekli verilmiştir.

2.3. Araştırmanın Uygulama Adımları

Çalışma oluşturulurken şu adımlar izlenmiştir:

1- Demokrasi kavramının günlük hayatta, bireylerin hayatında pratik anlamda çok önemli olduğu görüşüyle ve demokrasinin toplumda içselleştirebilmesi için neler yapılabileceğinden hareketle konu tespiti yapılmıştır. Toplumda demokrasiyi benimseyebilmiş bireylerin yetişmesi için bireylerin erken yaşlarda aldığı eğitimin önemli olduğu fikrinden hareketle, bu görevi hayat bilgisi dersine yükleyerek hayat bilgisi-demokrasi ile ilgili yapılan çalışmalar için literatür taranmıştır. Ancak bu konuda yeterli çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılan çalışmaların sosyal bilgiler, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerine yönelik olduğu görülmektedir.

2- Bu noktadan hareketle hayat bilgisi dersinde (birinci, ikinci ve üçüncü sınıfı birlikte inceleyerek) demokrasinin temel ilkelerini belirlemek ve sınıf düzeyleri açısından öğretim programı kazanımlarında nasıl yer aldığını tespit etmek amaçlanmıştır. Ancak ilgili literatür tarandığında demokrasinin temel ilkelerinin standart bir şekilde oluşmadığı, hukuk alanında ya da öğretim faaliyetlerinde öznel bir sınıflamaya gidildiği tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan diğer bir tespit ise, literatürde bu ilkeler ortaya konmaya çalışılırken ilke-değer-kavram gibi ifadelerin birbirinin yerine kullanılması durumudur. Bu ayrışma her ne kadar araştırmacılar olarak giderilmeye çalışılsa da "kavram" bölümünün, kısmen bu karmaşadan ayrılabilirken, ilke-değer ayrımının yapılamayacağı kanaatine varılmıştır. Çünkü literatür incelendiğinde, değerler kişilerin topluma uyum sağlaması için belirlenen ölçüt olarak tanımlanabilir (Özensel, 2003). Değerlerin her ders özelinde ele alınış biçimi farklı olabilir. Ancak her ders özelinde değerlerle ilgili çalışma, etkinlik ya da uygulamalar yer alabilmektedir. Burada önemli görevler bilimsel ve güncel biçimde hazırlanan öğretim programlarına düşmektedir (Aytaçlı ve Gönöğdu, 2019). Bu nedenle hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan kazanımların ve ders kitaplarının demokrasinin temel ilkeleri açısından incelenmesi durumunda değer kavramından ayrı düşünülmemeyeceği tespit edilmiştir. Kısaca literatürde demokrasinin ilgili olduğu temel ilke ve

değerler, et ve tırnak gibi ayrılmaz şekilde iç içe geçmektedir yorumu yapılabilir. Bu noktadan sonra araştırmacıların ortak bir fikri olarak ilkökul hayat bilgisi dersine ait öğretim programlarında yer alan kazanımların, demokrasinin temel ilke ve değerleri başlığıyla incelenmesi kararlaştırılmıştır. Literatürden hareketle tespit edilen ilkelere ek olarak, nezaket ve görgü ile ilgili ya da okul-trafik kurallarına uyma gibi kazanımlarda “saygı” değeri işe koşularak çalışmanın ana ilkelerinden sapmadan ve birkaç temel değerden de destek alınarak kazanımlar sınıflandırılmıştır.

3- Demokrasinin temel ilke ve değerlerine uygun olduğu düşünülen kazanımlar hayat bilgisi öğretim programında her sınıf düzeyinde tespit edilmiştir. Bu tespitin yapılması noktasında sadece hayat bilgisi dersi öğretim programı kazanımlarından değil, kazanımların açıklamalarından da destek alınmıştır. Sonrasında bu kazanımların ve açıklamaların ders kitaplarındaki içerik ve görsel olarak da demokrasinin temel ilke ve değerleriyle ilgili olup olmadığı incelenmiştir. Bu noktada tespit edilen demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili olan kazanımlardan bağımsız olarak, ders kitaplarının içerik ve görselleri tekrar incelenmiştir. Daha önce kazanım olarak tespit edilmeyen ancak içerik ya da görsellerde demokrasinin temel ilke ve değerleriyle ilgili bir destekleyici öge olup olmadığı yeniden araştırılmıştır. Ayrıca demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili olan kazanımların büyük çoğunluğu doğrudan temel ilke ve değerlere dâhil edilebilirken; bazılarının dolaylı biçimde çalışmaya eklenebileceği düşünülmüştür. Araştırmanın akıcılığını bozmamak adına doğrudan/dolaylı ayırımına gidilmeksizin kazanımlar sınıflandırılmıştır. Bu çalışmanın ardından birinci sınıflarda 18, ikinci sınıflarda 15, üçüncü sınıflarda 17 kazanımın demokrasinin temel ilke ve değerleriyle ilgili olduğu görülmüştür.

4- Bazı kazanımlar sınıflandırılırken demokrasinin birden fazla temel ilkesi ve değerleriyle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler açısından sınıflandırma yapılırken temel eğitim alanında altı, program geliştirme alanında bir, sosyal bilgiler eğitiminde bir, hukuk alanında bir uzman kişi olmak üzere toplam dokuz uzmanın görüşü alınmıştır. Katılımcılar, çevrimiçi ortamda toplanarak kazanımları ve ilgili demokrasi ilke ve değerlerini sınıflandırmaya çalışmıştır. İlk sınıflamaları alan uzmanları yaptıktan sonra ardından, hukuk alanında uzman kişinin görüşleri, bu sınıflamanın üzerine eklenmiştir. Tüm katılımcıların fikir birliğine vardığı demokrasinin temel ilke ve değerleri ilgili kazanımlara ilişkin sınıf düzeyleri ve ünitelere göre oluşturulan incelemeler alt problemlerin sırasına uygun olarak bulgular bölümüne paylaşılmıştır.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde alt problemlerin sırasına göre ulaşılan bulgular paylaşılmıştır. Her sınıf düzeyi için, sırasıyla hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan kazanımların demokrasinin temel ilke ve değerleri açısından sınıflaması ile ilgili incelemeler şu şekildedir:

3.1. Birinci ve İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

Birinci sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılmasına yönelik incelemeler Tablo 1’de paylaşılmıştır. Tablo 1’de demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler ile ünitelerin adları, kazanımları ve açıklamalarının birlikte verilmesindeki amaç, bütüncül bir bakış açısı ortaya koymaktır. Bu akış ikinci ve üçüncü sınıfların incelendiği başlıkta da benzer şekilde devam etmiştir.

Tablo 1: Birinci sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması

Ünite numarası ve adı	Kazanım	Kazanımın açıklaması	Demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler
1-Okulumuzda Hayat	“HB.1.1.2. Kendisiyle akranları arasındaki benzer ve farklı yönleri ayırt eder.”	“Öğrencilerin fiziksel özellikleri üzerinde durularak özel gereksinimli bireylerin farkına varma, onların kullandığı cihaz ve protezlere dikkat etme gibi unsurlar da vurgulanır.”	Saygı, hoşgörü
	“HB.1.1.3. Okula geliş ve okuldan gidişlerde güvenlik kurallarına uyar.”	“Servis araçlarında uyulması gereken temel kurallar, yaya geçidi, kaldırım ve yolların kullanımı ile tanıdığı ve tanımadığı kimselerle iletişimde nelere dikkat etmesi gerektiği konuları üzerinde durulur.”	Hukuk devleti, saygı
	“HB.1.1.6. Bayrak töreninde nasıl davranması gerektiğini kavrar.”	“Türk bayrağına ve İstiklâl Marşı'na saygı gösterilmesi gerektiği üzerinde durulur.”	Saygı, halk egemenliği
	“HB.1.1.8. Tuvalet kullanma ve temizlik alışkanlığı geliştirir.”	“Okul tuvaletlerini nasıl kullanması gerektiği (tuvalete gidiş geliş, izin isteme, tuvaleti kullanırken kendisinin ve tuvaleti kullanan arkadaşlarının mahremiyetine duyarlı olma) üzerinde durulur.”	Saygı
	“HB.1.1.11. Sınıf içi kuralları belirleme sürecine katılır.”	“Sınıf eşyalarını özenli kullanma, sınıfını temiz tutma, iletişimde zamanlamaya dikkat etme ile (dinleme, söz alarak konuşma, yerinde konuşma vb.) arkadaşlarına ve arkadaşlarının eşyalarına zarar vermeme, kendisini ve çevresini temiz tutma gibi kuralların gerekliliğinden hareketle konu açıklanır. Sınıf içi kuralların öğrencilerin de katılımıyla belirlenmesine özen gösterilir.”	Katılım, saygı
	“HB.1.1.12. Okul kurallarına uyar.”	“Merdiven iniş çıkış kurallarına uyma, pencereden aşağıya sarkmama, kablo ve prizlere dokunmama, okul eşyalarını özenli kullanma, sınıf, koridor, okul bahçesi, yemek yenilen ortam, okula geliş ve derse giriş saatleri, çöp kovasını kullanma, kantinde sıraya girme gibi konuların üzerinde durulur.”	Saygı, hukuk devleti
	“HB.1.1.13. Okulda iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar.”	“Öğretmeni, arkadaşları ve okul çalışanları ile ilişkilerinde “teşekkür ederim, merhaba, günaydın, iyi günler, hoşça kal, lütfen, özür dilerim, rica ederim” gibi nezaket ifadelerinin kullanılmasının gerekliliği üzerinde durulur. Başkalarının odasına girerken (öğretmenler odası, müdür odası, hizmetli odası, sınıfı vb.) izin istemesi gerektiği vurgulanır.”	Saygı, hoşgörü
	“HB.1.1.14. Okul içi etkinliklerde görev almaya istekli olur.”	“Belirli gün ve haftalara katılma, kulüp faaliyetlerinde bulunma, okul meclisi çalışmalarına katılma vb. konular üzerinde durulur.”	Katılım, seçme seçilme
	“HB.1.1.15. Oyunlara katılmaya ve oyun oynamaya istekli olur.”	“Oyun aracılığıyla eğlenmesine, oyunun kurallarına uyum sağlamasına, oyunda uygun davranışlar sergilemesine, arkadaşlık kurmasına, kendini ve başkalarını tanımasına vb. rehberlik edilir.”	Katılım, saygı

Tablo 1: Birinci sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması (Devamı)

Ünite numarası ve adı	Kazanım	Kazanımın açıklaması	Demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler
2- Evimizde Hayat	“HB.1.2.2. Aile hayatının önemini kavrar.”	“Aileyi bir arada tutan değerlerle (sevgi, saygı, bağlılık, şefkat, vefa vb.) aile içi iş birliği ve dayanışmanın aile düzenine katkıları üzerinde durulur.”	Eşitlik, katılım, hoşgörü, iş birliği, saygı
	“HB.1.2.4. Evde aile bireyleri ile iletişim kurarken nezaket kurallarına uyar.”	“Evde aile bireyleriyle iletişim kurarken duygularını, düşüncelerini ve isteklerini nezaket kuralları çerçevesinde uygun ses tonu, mimik ve kelimelerle dile getirmesi üzerinde durulur. Evdeki diğer bireylerin odasına girerken izin istemesi gerektiği vurgulanır.”	Saygı
3- Sağlıklı Hayat	“HB.1.3.6. Yemek yerken görgü kurallarına uyar.”	“Okulda yemeğini yerken; yemeğe dua ile başlama, temiz bir şekilde üstüne dökmeden yeme, ayakta ve dolaşarak yemek yememe, ağızda lokma varken konuşmama ve peçete kullanma gibi hususlar üzerinde durulur. İhtiyacı kadar yemek yeme, ekmek ve yiyecek israfını önleme konuları vurgulanır.”	Saygı
4- Güvenli Hayat	“HB.1.4.3. Okula geliş ve gidişlerinde trafik kurallarına uyar.”	“Karşıya geçme, yaya kaldırımı olan ve olmayan yerlerde yürüme ve yaya olarak trafikte görünürlükle ilgili önlemleri alma üzerinde durulur. Trafik işaret levhalarının (dur, geç, yaya geçidi, dikkat, okul geçidi, bisiklet giremez gibi çocuğun yaşamıyla doğrudan ilişkili olanlar) olduğu ve işaretlerin olmadığı yerlerde ne yapacağını bilme (alt ve üst geçitler, yaya geçitleri, okul geçitleri, ışıklı trafik işaret cihazlarının ve trafik polislerinin olduğu yerler, duran bir aracın önünden ve arkasından geçmeme vb.) ele alınır.	Saygı, hukuk devleti
	“HB.1.4.4. Çevresindeki kişilerle iletişim kurarken güvenlik kurallarını uygular.”	İnsanlarla iletişimde kişisel haklarını ihlal eden herhangi bir davet veya teklifle karşılaştığında etkili reddetme davranışı gösterme üzerinde durulur.”	Özgürlük, çatışma, hukuk devleti, saygı
5- Ülkemizde Hayat	“HB.1.5.3. Ülkemizin genel özelliklerini tanır.”	“Ülkemizin adı, başkenti, İstiklâl Marşı ve Türk bayrağı tanıtılır. Bayrağımızın şekli ile ay ve yıldız vurgu yapılarak rengi belirtilir.”	Halk egemenliği, özgürlük
	“HB.1.5.4. Ülkemizde, farklı kültürlerden insanlarla bir arada yaşadığını fark eder.”	“Ülkelerinden zorunlu veya isteğe bağlı göç etmiş kişilerden hareketle konu açıklanır.”	İnsan odaklılık, hoşgörü, saygı
	HB.1.5.6. Millî gün, bayram, tören ve kutlamalara katılmaya istekli olur.”	“29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk’ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı, 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü, 30 Ağustos Zafer Bayramı ve bu günler için yapılan hazırlıklar ile çocuklar için anlamı üzerinde durulur.”	Halk egemenliği, katılım

Tablo 1: Birinci sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması (Devamı)

Ünite numarası ve adı	Kazanım	Kazanımın açıklaması	Demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler
6- Doğada Hayat	HB.1.6.4. Doğayı ve çevresini temiz tutma konusunda duyarlı olur.	Doğayı ve çevreyi temiz tutmak için gerekenlerin yapılması ve bu konuda çevredekilerin nezaket kuralları çerçevesinde uyarılması üzerinde durulur.	Saygı, çatışma-uzlaşma

Hayat bilgisi dersi birinci sınıf öğretim programında yer alan kazanımların demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması incelendiğinde, birinci sınıf düzeyinde ilgili 18 kazanım tespit edilmiştir. Bu 18 kazanımın yarısı “Okulumuzda Hayat” ünitesine aittir. Kazanımların demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre incelendiğinde, saygı (15), katılım (5), hoşgörü (4), hukuk devleti (4), halk egemenliği (3), özgürlük (2), seçme-seçilme (1), eşitlik (1), işbirliği (1), çatışma (2) - uzlaşma (1), insan odaklılık (1) şeklinde bir sıklık durumu tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle hayat bilgisi dersi birinci sınıf öğretim programında yer alan kazanımlardan, demokrasinin temel ilke ve değerleri açısından en çok “saygı” ve “katılım” ilke-değerine yer verdiği görülmektedir.

İkinci sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılmasına yönelik incelemeler Tablo 2’de paylaşılmıştır.

Tablo 2: İkinci sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması

Ünite numarası ve adı	Kazanım	Kazanımın açıklaması	Demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler
1-Okulumuzda Hayat	“HB.2.1.1. Kendini farklı özellikleriyle tanıtır.”	“Fiziksel özellikleri, hoşlandıkları, yapabildikleri ve yapmak istedikleri üzerinde durulur.”	Saygı, hoşgörü
	“HB.2.1.2. Bireysel farklılıklara saygı duyar.”	Açıklama verilmemiştir.	Saygı, hoşgörü
	“HB.2.1.4. Sınıfla ilgili konularda karar alma süreçlerine katılır.”	“Farklı görüş ve çözümler çerçevesinde sınıf içi etkinliklerin belirlenmesi, planlanması, sınıf kurallarının oluşturulması, pano hazırlama ve sınıfın süslenmesi gibi konular üzerinde durulur. Karar alma sürecinde uygun iletişim dili kullanılması gerektiği vurgulanır. Ayrıca kararların öğrencilerin de katılımıyla alınmasına özen gösterilir.”	Katılım
	“HB.2.1.7. Sınıfta ve okulda yapılan etkinliklerde grupta çalışma kurallarına uyar.”	“Grupla çalışmanın temel kuralları ve iş birliğinin gerekliliği vurgulanarak okul etkinliklerinde arkadaşlarıyla adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri çerçevesinde konu ele alınır.”	Katılım, saygı, hoşgörü
	“HB.2.1.9. Okulda iletişim kurarken dinleme kurallarına uyar.”	Açıklama verilmemiştir.	Saygı
	“HB.2.1.10.Okulda arkadaşlarıyla oyun oynarken kurallara uyar.”	“Oyun oynarken arkadaşlarına karşı nezaket dili kullanma, iş birliği içinde olma, öfkesini kontrol etme, arkadaşlarına zarar vermeme, oyunu kazanma veya kaybetmenin doğal bir durum olması gibi konular üzerinde durulur.”	Saygı, katılım, hukuk devleti

Tablo 2: İkinci sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması (Devamı)

Ünite numarası ve adı	Kazanım	Kazanımın açıklaması	Demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler
2- Evrimizde Hayat	“HB.2.2.2. Akrabalık ilişkilerinin önemini kavrar.”	“Akrabaları bir arada tutan değerlerle (sevgi, saygı, bağlılık, şefkat, vefa vb.), iş birliği ve dayanışmanın akrabalık ilişkilerine katkıları üzerinde durulur.”	Saygı, iş birliği
	“HB.2.2.4. Evde, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını fark eder.”	“Odasını, çalışma masasını, oyuncaklarını, giysilerini temiz ve düzenli tutmanın gerekliliği empatik bir dille açıklanır.”	Katılım, saygı
	“HB.2.2.5. Aile içi karar alma süreçlerine katılır.”	Açıklama verilmemiştir.	Eşitlik, katılım
3- Sağlıklı Hayat	“HB.2.3.3. Yemek yerken görgü kurallarına uyar.”	“Evde ve diğer sosyal ortamlarda (lokanta, pastane, yemekhane, misafirlik vb.) yemek yeme kuralları üzerinde durulur. İhtiyacı kadar yemek yeme ve ekmek israfını önleme konuları vurgulanır.”	Saygı
4- Güvenli Hayat	“HB.2.4.2. Ulaşım araçlarıyla yolculuk yaparken güvenlik kurallarına uyar.”	“Özel araçlar, toplu taşıma araçları ve okul servisi gibi araçlarla seyahat ederken güvenlik kurallarına uyma (emniyet kemeri ve çocuk koltuğu kullanma, pencerelerden sarkmama, sürücüyü ve etrafını rahatsız etmeme, ayakta ve üzeri açık araçlarda yolculuk yapmama, araca binme ve araçtan inme kuralları vb.) üzerinde durulur.”	Hukuk devleti, saygı
	“HB.2.4.6. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır.”	“Yakın çevresindeki oyun alanlarında bulunan oyun araçlarının güvenli kullanımının yanı sıra bisiklet, kayak, paten, kızak vb. araçları kullanırken kask takma, uygun kıyafetler giyme ve hız yapmama gibi konular ele alınır. Ayrıca güvenli oyun alanı dışına kaçan oyun araçlarının peşinden koşulmaması gerektiği üzerinde durulur.”	Hukuk devleti
5- Ülkemizde Hayat	“HB.2.5.2. Türk bayrağının ve İstiklâl Marşı'nın vatani ve milleti için önemini fark eder.”	“Türk bayrağı ve İstiklâl Marşı'nın bağımsızlığı ve özgürlüğü temsil ettiği vurgulanır. Mehmet Âkif Ersoy'un İstiklâl Marşı'nı yazarken yaşadığı duygu durumu ve ülkenin içinde bulunduğu şartlar özetlenebilir.”	Halk egemenliği, özgürlük
	“HB.2.5.4. Millî gün ve bayramların önemini kavrar.”	“Millî gün ve bayramların millî birlik ve beraberliği sağlamadaki rolü vurgulanır.”	Halk egemenliği, özgürlük
	“HB.2.5.7. Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların yaşam şekillerine ve alışkanlıklarına saygı duyar.”	“Ülkelerinden zorunlu veya isteğe bağlı göç etmiş kişilerden hareketle konu açıklanır.”	Saygı, hoşgörü

Hayat bilgisi dersi ikinci sınıf öğretim programında yer alan kazanımların demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması incelendiğinde, ikinci sınıf düzeyinde ilgili 15 kazanım tespit

edilmiştir. Bu 15 kazanımdan altı tanesi “Okulumuzda Hayat” ünitesine aittir. Kazanımların demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre ilişkilendirmesi incelendiğinde, saygı (10), katılım (5), hoşgörü (4), hukuk devleti (3), halk egemenliği (2), özgürlük (2), eşitlik (1), iş birliği (1) şeklinde bir sıklık durumu tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle hayat bilgisi dersi ikinci sınıf öğretim programında yer alan kazanımlardan, demokrasinin temel ilke ve değerleri açısından en çok “saygı” ve “katılım” ilke-değerine yer verildiği görülmektedir.

Üçüncü sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılmasına yönelik incelemeler Tablo 3’te paylaşılmıştır.

Tablo 3: Üçüncü sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması

Ünite numarası ve adı	Kazanım	Kazanımın açıklaması	Demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler
1-Okulumuzda Hayat	“HB.3.1.1. Güçlü yönlerini ve güçlendirilmesi gereken yönlerini fark eder.”	“Öğrencilerin ilgi alanları ve becerilerinden (iş birliği, planlı ve verimli çalışma, iletişim vb.) hareketle konu açıklanır. Öğrencilerden öz değerlendirme yapmaları istenir. Güçlü yönleri takdir edilirken güçlendirilmesi gereken yönlerini geliştirebilecekleri üzerinde durulur.”	Hoşgörü, saygı
	“HB.3.1.4. Arkadaşlık sürecinde dikkat edilmesi gereken hususları kavrar.”	“Arkadaşlık bağlarının oluşturulması, korunması, güçlendirilmesi ve dostluğa dönüştürülmesine aracı olacak tutum ve değerlerin (saygı, dayanışma, birbirinin sorunlarına karşı duyarlılık, karşılıklı zarafet, güven ve kibarlık vb.) üzerinde durulur.”	Hoşgörü, saygı
	“HB.3.1.6. Okulunun bireysel ve toplumsal katkılarının fark eder.”	“Öğrenim gördüğü okulun; eğitsel, sosyal ve kültürel etkinliklerle öğrencilere ve topluma yaptığı katkıları takip etmesi sağlanır.”	Katılım
	“HB.3.1.7. Okuldaki sosyal yardımlaşma ve dayanışmayla ilgili çalışmalara katılmaya istekli olur.”	Açıklama verilmemiştir.	Katılım
	“HB.3.1.8. Okula ilişkin istek ve ihtiyaçlarını okul ortamında demokratik yollarla ifade eder.”	“Nezaket kurallarına uyarak kendini ifade etme, sosyal süreçlere katılma, basit düzeyde dilekçe yazma ve dilek kutusu oluşturma gibi konular üzerinde durulur.”	Hukuk devleti, eşitlik, katılım
	“HB.3.1.10. İlgi duyduğu meslekleri ve özelliklerini araştırır.”	“Toplumsal yaşamda her mesleğin gerekli ve saygın olduğu, çeşitli mesleklerin günlük yaşamdaki yeri ve toplumsal iş bölümü üzerinde durulur. Örneklenecek meslekler öğrencinin yakın çevresinden seçilir.”	Özgürlük, katılım, saygı

Tablo 3: Üçüncü sınıf hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması (Devamı)

Ünite numarası ve adı	Kazanım	Kazanımın açıklaması	Demokrasinin ilişkili olduğu temel ilke ve değerler
2-Evimizde Hayat	“HB.3.2.2. Komşuluk ilişkilerinin ailesi ve kendisi açısından önemine örnekler verir.”	“Komşuluk ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gerekli hak ve yükümlülükler bağlamında ele alınır.”	Katılım, hukuk devleti, saygı
	“HB.3.2.4. Evde üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirir.”	“Sofra hazırlama, bitki yetiştirme, evcil hayvanları besleme, bakım, onarım ve bahçe bakımı gibi konular ele alınır.”	Katılım, saygı
3-Sağlıklı Hayat	“HB.3.3.5. Kendisinin ve toplumun sağlığını korumak için ortak kullanım alanlarında temizlik ve hijyen kurallarına uyar.”	“Ortak kullanıma açık mekânları, tuvalet ve lavaboları temiz, hijyen kurallarına uygun kullanmanın önemi üzerinde durulur.”	Saygı
4-Güvenli Hayat	HB.3.4.2. Trafikte kurallara uymanın gerekliliğine örnekler verir.	Açıklama verilmemiştir.	Hukuk devleti
5- Ülkemizde Hayat	“HB.3.5.1. Yakın çevresinde bulunan yönetim birimlerini ve yöneticilerini tanır.”	“Muhtarlık, belediye başkanlığı, kaymakamlık ve valilik gibi yönetim birimlerine gezi yapmaya özen gösterilir.”	Halk egemenliği
	“HB.3.5.2. Ülkemizin yönetim şeklini açıklar.”	“Cumhuriyet kavramı üzerinde durularak cumhuriyetin getirdiği hak ve özgürlükler vurgulanır.”	Halk egemenliği, özgürlük, seçme/seçilme hakkı
	“HB.3.5.4. Ülkesinin gelişmesi ile kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi arasında ilişki kurar.”	“Vatanseverlik, çalışkan olma, işini en iyi şekilde ve eksiksiz yapma üzerinde durulur. Bu değerlerin yansımalarının bireylerden başlayacağına değinilir.”	Katılım
	“HB.3.5.5. Ortak kullanım alanlarını ve araçlarını korur.”	“Okullar, camiler, toplu taşıma araçları, otobüs durakları, parklar, oyun alanları, spor salonları ve stadyumlar gibi kamu mallarının korunması üzerinde durulur.”	Hukuk devleti, saygı
	“HB.3.5.6. Millî birlik ve beraberliğin toplum hayatına katkıları araştırılır.”	“15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü'nün bireysel özgürlüğü ve ülkesinin bağımsızlığına katkısı ile millî birlik ve beraberliğin toplumumuza katkıları üzerinde durulur.”	Halk egemenliği, özgürlük
6- Doğamızda Hayat	“HB.3.5.7. Ülkemizde yaşayan farklı kültürdeki insanların sorunlarına yönelik sosyal sorumluluk projelerine katılır.”	“Ülkelerinden zorunlu veya isteğe bağlı göç etmiş kişilerden hareketle konu açıklanır.”	Katılım, insan odaklılık
	“HB.3.6.5. Doğa ve çevreyi koruma konusunda sorumluluk alır.”	“Daha iyi yaşanabilir bir çevre için su, hava ve toprak gibi doğal kaynakların temiz tutulması, uygun kullanılması ve ağaç dikilmesinin önemi üzerinde durulur. Ayrıca konuyla ilgilenen sivil toplum kuruluşları temel düzeyde tanıtılır.”	Katılım, saygı

Hayat bilgisi dersi üçüncü sınıf öğretim programında yer alan kazanımların demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması incelendiğinde, üçüncü sınıf düzeyinde ilgili 17 kazanım tespit edilmiştir. Bu kazanımlar en fazla (6) “Okulumuzda Hayat” ve “Ülkemizde Hayat” (6) ünitelerinde bulunmaktadır.

Kazanımların demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre ilişkilendirmesi incelendiğinde, katılım (9), saygı (8), hukuk devleti (3), halk egemenliği (3), özgürlük (3), hoşgörü (2), seçme-seçilme (1), eşitlik (1), insan odaklılık (1) şeklinde bir sıklık durumu tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle hayat bilgisi dersi 3.sınıf öğretim programında yer alan kazanımlardan, demokrasinin temel ilkeleri açısından en çok “katılım” ilkesine, değerler açısından da en çok “saygı” değerine yer verildiği görülmektedir.

3.2. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Hayat bilgisi öğretim programında (1-3. sınıf) yer alan demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili kazanım sayıları ve yüzdeleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Sınıf Düzeylerine Göre Demokrasinin İlişkili Olduğu Temel İlke ve Değerlerin Kazanım Yüzdeleri

1. Sınıf		2. Sınıf		3.Sınıf	
f	%	f	%	f	%
18/53	33,9	15/50	30	17/45	37,7

Hayat bilgisi dersi (1-3.sınıf) öğretim programında yer alan kazanımların, o sınıf düzeyindeki tüm kazanımlara oranı incelendiğinde; en fazla demokrasi ile ilişkilendirilen kazanım oranının yaklaşık %38 ile üçüncü sınıf düzeyinde, en az kazanım oranının %30 ile ikinci sınıf düzeyinde oranlandığı görülmektedir.

3.3. Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Hayat bilgisi dersi (1-3. sınıf) öğretim programında yer alan kazanımların demokrasinin temel ilke ve değerleri açısından ünitelere göre dağılımı Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Hayat bilgisi dersi (1-3. sınıf) öğretim programında yer alan demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili kazanım sayılarının açısından ünitelere göre dağılımı ve yüzdeleri

Ünitelere göre kazanım sayıları ve yüzdeleri	1.Sınıf		2.Sınıf		3.Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1- Okulumuzda Hayat	9	50	6	40	6	35,2	21	42
2- Evimizde Hayat	2	11	3	20	2	11,7	7	14
3- Sağlıklı Hayat	1	5,5	1	6,6	1	5,8	3	6
4- Güvenli Hayat	2	11	2	13,3	1	5,8	5	10
5- Ülkemizde Hayat	3	16,6	3	20	6	35,2	12	24
6- Doğamızda Hayat	1	5,5	0	0	1	5,8	2	4
Toplam:	18	100	15	100	17	100	50	100

Tablo 5’ten hareketle, ünite bazında demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili şu bulgulara ulaşılmıştır: Hayat bilgisi (1-3) öğretim programında demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili toplam 50 kazanım mevcuttur. Bu 50 kazanımdan 21’i birinci ünite olan “Okulumuzda Hayat” ünitesindedir. Bu ünite demokrasinin temel ilke ve değerlerine en çok yer verilen ünitedir. Sonrasında ise ikinci ünite “Evimizde Hayat” ünitesinde 7, üçüncü ünite “Sağlıklı Hayat” ünitesinde 3, dördüncü ünite “Güvenli Hayat” ünitesinde 5, beşinci ünite “Ülkemizde Hayat” ünitesinde 12, altıncı ünite “Doğamızda Hayat” ünitesinde de 2 kazanım demokrasinin temel ilke ve değerleriyle ilgilidir.

3.4. Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular

Tablo 5 incelendiğinde hayat bilgisi (1-3) öğretim programında demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili kazanımlar, ünitelere göre sınıf düzeyleri açısından genel anlamda devamlılık ve bütünsellik taşımaktadır. Ancak devamlılığın olmadığı ikinci sınıf düzeyinde bir ünite vardır. Bu ünite

“Doğamızda Hayat” ünitesidir. Bu ünite de demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili hiçbir kazanım yer almamaktadır. Diğer üniteler arasında devamlılık görülmektedir.

Hayat bilgisi (1-3) öğretim programında tespit edilen demokrasinin “*seçme seçilme, işbirliği, çatışma-uzlaşma, insan odaklılık*” temel ilke ve değerleri için devamlılık görülmemektedir. Bu ilke ve değerlerden “*seçme seçilme, çatışma-uzlaşma insan odaklılık*” ikinci sınıf düzeyinde, “*işbirliği*” ve “*çatışma-uzlaşma*” değerleri ise üçüncü sınıf düzeyinde tespit edilmemiştir. Bu yüzden bu ilke-değerlerde devamlılık bulunmamıştır. Ancak bulgularda tespit edilen diğer ilke ve değerlerde her sınıf düzeyinde devamlılık söz konusudur.

Tartışma ve Sonuç

Demokrasi, sadece hukuk ve siyaset bilimlerine özgü bir kavram değildir. Aynı zamanda iyi insan ve iyi vatandaşın beklenen bir özelliğidir. Demokrasi bir düşünme ve yaşama biçimidir. Gelişmiş toplum olmanın bir belirtisi ve gereğidir. Bu nedenle, çocukların eğitiminde demokratik değerlerden yararlanmak, verilen eğitimle de çocuklara demokratik değerleri kazandırmaya çalışmak önem arz etmektedir.

Öğretim programları, değerlerin kazandırılmasında önemli bir eğitim bileşenidir. Demokratik değerler de öğretim programlarında, çeşitli oranlarda, kendilerine yer bulmuşlardır. Eğitimin amaçlarına hizmet edecek değerlere ne kadar yer verildiği, programın yordanmasında önemlidir. Karacaoğlu'nun (2009) belirttiği gibi programın hazırlanması için bir eğitim programına ihtiyaç duyulması, bu ihtiyaca en uygun cevap için de gerçek ihtiyacın belirlenmesi gereklidir. Eğitimden ve dolayısı ile programdan beklenen yani ihtiyaç duyulan; iyi vatandaş, iyi insan yetiştirme hedefine ulaştıracak değerler yanında, gelişmeye ve ilerlemeye devam eden dünyanın ihtiyaç duyduğu değer ve yetkinlikleri kazanmış bireyler yetiştirmektir. Öcal ve Kemer kaya (2011) iyi vatandaş tanımının toplumun paradigmasına göre değişim gösterdiğini belirtmiştir. Yücel (1978) ise, iyi insan olmanın iyi vatandaş olmanın temel şartı olduğunu, toplumun güvenliği için ise ödev ahlakına sahip, dürüst, güvenilir iyi insanların yetiştirilmesinin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada çocuklara, erken yaşlarda demokrasi yaşantısının okullar aracılığıyla kazandırılabilmesi düşünülmektedir. Bu yüzden etkinliklerin, içeriklerin yer aldığı ders kitaplarına önemli görevler düşmektedir.

İlkokul düzeyinde bireyin topluma uyumunu sağlayan hayat bilgisi dersi, çocuklarda demokrasi bilincini geliştirmeye en uygun derslerden biridir. Çalışmada hayat bilgisi dersi birinci sınıf öğretim programında yer alan kazanımların demokrasinin temel ilke ve değerlerine göre sınıflandırılması incelendiğinde, tespit edilen 18 kazanımın yarısının “Okulumuzda Hayat” ünitesine ait olması dikkat çekici bir sonuçtur. Çünkü “Okulumuzda Hayat” ünitesi birinci sınıf hayat bilgisi dersinin ilk ünitesidir. İlk ünite de tespit edilen kazanımların toplam kazanımlara oranının yarısı olduğu düşünülürse birinci sınıfın en başında demokrasi kavramına önem verildiği söylenebilir. Bu durumun, program ve ders kitabı içeriği açısından eğitime ilişkin olumlu çıktılar üretebileceği öngörülebilir. Birinci sınıf düzeyinde en çok “saygı” değerine yer verilmesi de demokrasi kavramının kazandırılması açısından önemlidir. Bununla beraber eşitlik, işbirliği gibi ilke ve değerlere daha az yer verildiği görülmektedir. Bu durumun nedeni saygı değerinin MEB’e (2018) göre 10 kök değer içerisinde yer almasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Demokrasi kavramının kazandırılmasında bu kavramlara daha fazla önem ve yer verilmelidir. Öğrencilerin okulda öğrendiği bilgileri, günlük hayata ve başka disiplinlere transfer etmesinde de yaşantı ve deneyimlerle aktarım yapması önemlidir. Hayat bilgisi dersinde, başta birinci sınıf olmak üzere tüm sınıf düzeylerinde demokrasi ile daha çok kazanım ilişkilendirilebilir. Böylece demokrasi bilincinin geliştirilmesi, günlük hayata transferi daha fazla sağlanabilir. Bu açıdan ilkokulda hayat bilgisi dersi tüm sınıflar için katalizör potansiyeline sahiptir. Bu yüzden daha çok kazanım ve içerikle demokrasi ile ilişkilendirilen kazanımların programa dâhil edilmesi gerekir.

İkinci sınıf kazanımları dikkate alındığında en fazla saygı değerine yer verildiği görülmektedir. Sonrasında demokrasinin temel ilke ve değerleri sırasıyla, katılım, hoşgörü, hukuk devleti şeklinde devam etmiştir. Bu durumu, ikinci sınıflar açısından saygı değerinin önemli bulunduğu şeklinde yorumlamak mümkündür. Geniş bir kültür yelpazesini yansıtan Türkiye’de özellikle farklılıklara saygı değerine ihtiyaç duyulduğu düşünülebilir.

İkinci sırada yer verilen katılım değeri ise demokrasi denince ilk akla gelen özelliklerden biri olan karar alma süreçlerine katılım ile ilişkilidir. Türkiye devleti demokratik bir cumhuriyettir. Gelişmiş bir toplum hedefine ulaşabilmek için karar alma süreçlerine ortak katılımın önemsendiği, bu nedenle katılım değerine, diğer demokratik değerlerden daha fazla yer verildiği söylenebilir.

Üçüncü sınıf ile ilgili bulgulara göre; kazanımlar dikkate alındığında kazanım sayısı oranının diğer sınıf düzeylerinden fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun dördüncü sınıf içeriğinde yer alan sosyal bilgiler dersi ve insan hakları-yurttaşlık ve demokrasi dersine bir ön hazırlık olduğu söylenebilir. Üçüncü sınıf düzeyindeki kazanımlar, demokrasinin temel ilkeleri açısından incelendiğinde, en çok “katılım” ilkesinin daha sonra da “hukuk devleti”, “halk egemenliği” ve “özgürlük” ilkelerinin yer aldığı görülmektedir. Ancak demokrasinin temel ilkelerinden olan “çoğulculuk”, “kuvvetler ayrılığı” ve “çoğunluk” ilkeleri ile ilgili herhangi bir kazanım bulunmamaktadır. Özellikle son yıllarda ülkemize doğru yaşanan göçler ile sınıflarımız çok kültürlü bir nitelik kazanmış, bu da çoğulculuk ilkesine göre bir sınıf ortamı oluşturulmasını gerektirmiştir. Demokrasinin temel ilke ve değerleri açısından ise en çok “saygı” daha sonra da “hoşgörü” değerinin yer aldığı görülmektedir. Bu sonuç Çanak’ın (2019) yapmış olduğu çalışmada hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan demokratik değerlere ilişkin öğretmen görüşlerine göre ilk üç sırada hoşgörü, saygı ve adalet değerinin bulunduğu bulgusu ile örtüşmektedir. Ancak hem hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan 10 kök değer hem de demokratik değerlere göre az sayıda değere yer verilmesi nedeniyle bireylere kazandırılması gereken demokrasi kazanımları açısından bir eksiklik olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Bu sonuç, Adıgüzel ve Karagöl’ün (2019) yapmış oldukları çalışmada inceledikleri hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programlarında çok kültürlülük ve demokratik değerler ile ilgili kazanımların yetersiz olduğu sonucu ile aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. İki çalışmanın sonucu bu açıdan benzerlik taşımaktadır. Çalışmanın bir diğer bulgusu, demokrasi ile ilgili kazanımların üçüncü sınıf hayat bilgisi dersi öğretim programında “okulumuzda hayat” ve “ülkemizde hayat” ünitelerinde yoğunlaştığı yönündedir.

Hayat bilgisi (1-3) öğretim programında demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili toplam 50 kazanımın büyük çoğunluğunun ilk ünite ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle, demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili en çok kazanımın birinci üniteye yönelik olmasının öğrencilere demokrasi kavramının ilk ünitelerinde, dönemin erken zamanlarında kazandırılmasının öğretim programı ile desteklenmeye çalışıldığını gösterebilir. Ancak sonraki üniteler için demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilişkilendirilen kazanımların sayısının azaldığı görülmektedir. Özellikle son ünite olan “Doğamızda Hayat” ünitesinde demokrasi ile ilişkilendirilen kazanım sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Ünite olarak bu konu alanı, aslında demokrasinin temel ilke ve değerlerine dönük; doğaya, hayvanlara, çevreye, yeşili korumaya saygı ile ilişkilendirilme potansiyeli açısından uygundur. Ek olarak aynı ünite kapsamında, ilkokul birinci, ikinci ve üçüncü sınıf hayat bilgisi derslerinde demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilişkilendirilmenin süreklilik sağlayamadığı tek ünite olması da önemli bir sonuçtur. İkinci sınıfın altıncı ünitesi hariç, diğer ünitelerde, hayat bilgisi dersi kapsamında tüm sınıflarda demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilişkilendirilme açısından süreklilik sağlanmıştır.

Öneriler

Hayat bilgisi (1-3) öğretim programında demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili kazanımların sayısı artırılmalıdır.

Hayat bilgisi ders kitaplarında demokrasinin temel ilke ve değerleri ile ilgili içerikler uygun görseller ile desteklenerek arttırılabilir.

Kazanım, metin-içerik-etkinlik ve görseller birbiriyle uyumlu şekilde sunulmalıdır.

Demokrasinin “*seçme seçilme, eşitlik, işbirliği, çatışma-uzlaşma ve insan odaklılık*” gibi temel ilke ve değerlerine yönelik kazanım sayısı arttırılmalıdır.

Doğamızda Hayat ünitesindeki kazanımlar demokrasinin temel kavramları ile ilişkilendirilmelidir.

Kaynakça

- Adıgüzel, O. C. & Karagöl, İ. (2020). Study on the primary education curricula in the context of socialization, multiculturalism and democratic values. *Journal of Theoretical Educational Science*, 13(1), 1-24. <https://doi.org/10.30831/akukeg.529545>
- Akar, C. ve Yalçın, D. (2017). İlkokul 4.sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabında yer alan kavramlar listesinin demokrasi ve çok kültürlülük kavramları açısından incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 435-450.
- Alemdar, Ç. (2021). *İlkokul Hayat Bilgisi 1. Sınıf Ders Kitabı*. Pasifik.
- Ataşçi, A. (2021). *İlkokul Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabı*. Pasifik.
- Aytaçlı, B. ve Gündoğdu, K. (2019). Matematik uygulamaları dersi değer algısı ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 171-191 <https://doi.org/10.17152/gefad.405700>.
- Baysal, Z. N (2009). Demokrasi eğitimi için karar verme modelinin kullanılması: İlköğretim üçüncü sınıf hayat bilgisi dersi örnekleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1), 53-84.
- Bektaş, M (2013). Birinci sınıf hayat bilgisi dersindeki demokratik hayata hazırlayıcı kavramlara yönelik öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(4), 2419- 2433. <http://dx.doi.org/10.12738/estp.2013.4.1624>
- Çanak, S. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasına yönelik görüşleri* [Doktora tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çırak, A. (2019). Demokratik değerler, demokratik eğitim ve sosyal bilgiler eğitimi ilişkisi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-18.
- Dahl, R.A. (2015). *On Democracy* (Second Edition). Yale University.
- Demir, N. (2010). Demokrasinin temel ilkeleri ve modern demokrasi kuramları, *Ege Akademik Bakış*, 10(2), 597-611. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/558360>
- Dewey, J. (2010). Günümüzde eğitim. J. Ratner (Editör), B. Ata ve T. Öztürk (Çev. Editörleri). *Günümüz Dünyasında Demokrasi ve Eğitim*. (H. Çalışkan, Çev). Pegem.
- Duverger, (M). (1965). *Diktatörlük üstüne* (B. Tanör, Çev). Dönem. (1962).
- Dündar, R. ve Ekici, Ö. (2018). Ortaokullarda demokrasi eğitimi içeriğine ilişkin öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 70-82. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.1914>
- Elahi, K., & Danopoulos, C. P. (2004). Democracy, capitalism and development. *Journal of Security Sector Management*, 2(2), 1-11.
- Erdem, C. ve Eğmir, E. (2020). Demokrasi ve Eğitim: Kavramsal bir inceleme. *Afyon Kocatepe üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 22 (TBMM'nin 100. yılı ve milli irade özel sayısı), 159-171. <https://doi.org/10.32709/akusosbil.787092>
- Erol, H. (2015) Demokrasinin temel ilkeleri açısından ortaokul 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kazanımlarının incelenmesi. *Turkish Studies*, (10)14, 311-322. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8628>
- Ersoy, A. F. (2022). Sosyal bilgiler dersinde demokrasi ve insan hakları eğitimi. R. Turan (Ed.), *Öğretmen adayları ve öğretmenler için insan hakları ve demokrasi eğitimi* (3. Baskı, 225-248) içinde. Pegem Akademi.
- Gömlüksiz, M. N. ve Kılınç, H.H. (2013). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi kazanımları ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Turkish Studies -International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 8(12), 555-568. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5842>
- Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: Demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal eğitimbilim*, 3(1), 29-42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akukeg/issue/29340/313965>
- Karacaoğlu, Ö. C. (2009, Mayıs, 1-3). *İhtiyaç analizi ve Delphi tekniği; öğretmenlerin eğitim ihtiyacını belirleme örneği / Needs analysis and the delphi technique: case of determination of teachers' educational needs*. I. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, Çanakkale, Türkiye.
- Karpat, H. K. (2010). *Türk demokrasi Tarihi: Sosyal, kültürel, ekonomik temeller*. Timaş.
- Kaya, B. (2021). *İlkokul Hayat Bilgisi 1. sınıf ders kitabı*. Yıldırım.
- Kıncal, R. Y. ve Işık, H., (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları*, 11, 54-58.
- Kuş, Z. ve Yakar, H. (2017). Türkiye'de demokrasi eğitimi alanında yapılan araştırmalarda eğilim: Bir içerik analizi çalışması. *AJESI- Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 7(3), 486-513.

- Maboçoğlu, M. (1999). Demokrasi eğitimi nasıl olmalıdır? *Eğitim ve Bilim*, 23 (111), 56-59. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5345>
- Mayo, H.B. (1964). *Demokratik teoriye giriş*. (E. Kongar, Çev.). Türk siyasi ilimler derneği (Orijinal eserin basım tarihi, 1960).
- MEB, (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>
- Parker, W.C. (2002). *Teaching democracy: Unity and diversity in public life (Multicultural Education, 14)* James A. Banks editör Teachers College, Columbia University New York and London. <http://library.lol/main/1C79DE08A5D38CAD43D3BA59E4312B29>
- Öcal, A. ve Kemer kaya, G. (2011). Yetiştirme yurdunda kalmış yetişkinlerin devlet ve vatandaşlık algıları üzerine nitel bir araştırma. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30(1), 63-82.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-240.
- Özer, İ. (1996). Siyasal kültür, demokrasi ve demokratik değerler. *Hacettepe üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisi*, 19(1), 71-98. <https://dergipark.org.tr/pub/huniibf/issue/32007/353749>
- Sağlam, H.İ. (2020). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi* (1. Baskı). Pegem Akademi.
- Tanilli, S. (1996). *Devlet ve demokrasi anayasa hukukuna giriş*. (8.Baskı). Çağdaş.
- Thomassen, J. (1995). Support for democratic values. H. Klingemann, and D. Fuchs (Ed.), In *Citizens and the State* (p. 383-416). Oxford University.
- Tilly, C. (2004). *Contention and democracy in Europe*. Cambridge University
- Uygun, S. ve Engin, G. (2014). Temel demokratik değerler ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Studies*, 9(5). 2021-2031. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6660>
- Yağcı, E. (1998). Demokrasi ve eğitim. *Eğitim ve Bilim*, 22(107), 15-22.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yücel, H., A. (1978). *İyi insan iyi vatandaş*. Türkiye İş Bankası Kültür.

Extended Abstract

Democracy is a system of freedoms that guarantees human rights based on equal treatment and respect for people as a way of life. Democracy is not just a form of government; it also encompasses our freedoms in daily life. For the formation of a democratic society, an education system that prioritizes democracy and is democratic is required. The important points in democratic education are to equip students with the necessary knowledge and skills to participate in democratic processes. Schools fulfil the task of creating a desired society by giving students the values and understandings under the concept of democracy (Erdem & Eğmir, 2020). School, whether children like it or not, helps them develop the necessary courtesy, tolerance, respect, sense of justice and skills for public life (Parker, 2002, p.160). Life sciences course plays an important role in bringing the concept and awareness of democracy to primary school students.

In this research, it is aimed to examine the learning outcomes of the Life sciences course according to the basic principles and values of democracy. For this purpose, answers were sought to the following questions:

- a- What are the learning outcomes related to democracy in the life sciences 1st-3rd curriculum?
- b- Which basic principles and values of democracy are related to the learning outcomes related to democracy in the life sciences curriculum?
- c- How is the distribution of the learning outcomes related to the basic principles and values of democracy according to grade levels?
- d- How are the learning outcomes related to the basic principles and values of democracy according to the unit distribution?
- e- How is the continuity of the basic principles and values of democracy according to grade levels?

In the literature, it is seen that studies on democracy are generally included in higher-level classes or citizenship education courses (Dündar & Ekici, 2018; Erol, 2015; Kapaksız & Kılınç, 2013). Considering the studies conducted in the field of democracy education in Türkiye, it has been determined that democracy education is mostly associated with citizenship and democracy education lessons, life sciences courses and values (Kuş & Yakar, 2017). There are few studies examining the concept of life sciences and democracy (Baysal, 2009; Bektaş, 2013). The life sciences course is very important in terms of both being a pivotal course and being the first step in gaining the concept of democracy. This study is important in terms of being a data source for the researches to be carried out within the scope of life sciences course.

In the study, document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used. Descriptive analysis was used with the deductive approach. Research data were collected through documents. These documents are in 2018 Life sciences course 1st-3rd grades curricula. The learning outcomes of the curricula and the explanations of the learning outcomes were used. In addition, primary school 1st and 3rd grade (Pasific Publishing), 2nd grade (Yıldırım Publishing) Life sciences textbooks were examined in order to reveal the relationship between the learning outcomes and the concept of democracy more clearly. In this study, while classifying in terms of the basic principles and values with which democracy is related, the opinions of six experts in the field of primary education, one in the field of curriculum development, one in the field of social studies and one expert in the field of law were taken.

When the learning outcomes related to democracy in the life sciences curriculum are examined, it is seen that there are a total of 50 learning outcomes, 18 at the first grade, 15 at the second grade, and 17 at the third grade. As a result of the examination, it was determined that the grade level with the highest rate (38%) related to the basic principles and values of democracy was in the third class. In terms of units, there are learning outcomes related to the basic principles and values of democracy in the unit "Life in Our School" (21 learning outcomes) at most. The values of "respect" and "tolerance" related to democracy in the life sciences curriculum; it was concluded that the principles of "participation", "state of law" and "people's sovereignty" were mostly included as the basic principle.

In addition, basic principles such as "the right to vote", "equality", "conflict and reconciliation", "freedom" and "people-orientedness" are also limitedly included in the gains related to democracy. For three grade levels, when the continuity of the units is examined in terms of the basic principles and values of democracy, continuity has been ensured in all units, except for the "Life in Nature" unit in the second grade.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

